

Шура

**КОРАНИЧНИЯТ ПРИНЦИП ЗА
СЪВЕЩАВАНЕ**

AL-SHURA

The Qur'anic Principle of
Consultation

AHMAD AL-RAYSUNI

ПОРЕДИЦАТА КНИГИ НА ИИТ В СЪКРАТЕН ВАРИАНТ

ШУРА: КОРАНИЧНИЯТ ПРИНЦИП ЗА СЪВЕЩАВАНЕ

Шура: Кораничният принцип за съвещаване (Bulgarian)
Поредицата книги на IIIT в съкратен вариант
Ахмед ер-Райсуни

Copyright © Center for Advanced Studies and the International Institute of Islamic Thought (IIIT), First Edition 1447AH / 2025CE

ISBN: 978-9926-555-28-3 Paperback

Translated into Bulgarian from the English Title:
Al-Shura: The Qur'anic Principle of Consultation (IIIT Books-in-Brief Series)
Ahmad Al-Raysuni

Copyright © The International Institute of Islamic Thought (IIIT), First Edition
1433AH / 2012CE

ISBN 978-1-56564-584-4 Paperback

IIIT
P.O. Box 669
Herndon, VA 20172, USA
www.iiit.org

IIIT London Office
P.O. Box 126
Richmond, Surrey
TW9 2UD, UK
www.iiituk.com

ПРЕВОД

Асия Фелети

РЕДАКТОР

Селви Мурад

КОМПЮТЪРНА ОБРАБОТКА Йълдуза и Селмир Паязетович

ДИЗАЙН НА КОРИЦАТА

Мухамед Хасанович

ИЗДАТЕЛ

Център за академични изследвания (CNS)
Marka Marulića 2C, 71000 Sarajevo
www.cns.ba / cns.sarajevo@gmail.com

ПЕЧАТ

Тази книга е защитена с авторски права. Никоя част от нея не може да бъде възпроизвеждана без писменото съгласие на издателите, освен при установено със закон изключение и с оглед разпоредбите на съответните колективни лицензионни договори.

Мненията и гледните точки, съдържащи се в тази книга, принадлежат на нейните автори и не обвързват издателите.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

CIP zapis dostupan u COBISS sistemu Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH pod ID brojem 65408518.

Ахмед ер-Райсуни

ШУРА
Кораничният принцип за
съвещаване

Превод
Асия Фелети

Сараево, 2025.

Публикацията е издадена благодарение на подкрепата
на Международен институт за ислямска мисъл (IIIT)
и Център за академични изследвания (CNS).

Съдържание

ПОРЕДИЦАТА КНИГИ НА ИИТ В СЪКРАТЕН ВАРИАНТ.....	7
Увод.....	9
Първа глава: Ролята на съвещаването в ислямския живот.....	10
Втора глава: Основни точки в консултативната практика.....	17
Трета глава: Общ поглед върху ислямската консултация от времето на нейното основаване	25
Четвърта глава: Съвещаването днес: Как да го насърчим и да го надградим?	30
Заключение.....	39
За автора.....	40

ПОРЕДИЦАТА КНИГИ НА ИИТ В СЪКРАТЕН ВАРИАНТ

Поредицата книги на ИИТ в съкратен вариант е ценна колекция от ключови издания на института в съкратена форма, които са подготвени да дадат на читателите основното разбиране на главното съдържание на оригиналните трудове. Представени в кратък, лесен за четене, спестяващ време формат, тези съпътстващи резюмета предлагат подробен, внимателно написан преглед на по-голямото произведение и се надяваме да стимулират читателите към по-нататъшно изследване на оригинала.

Книгата на Ахмед ер-Райсуни *Шура: Кораничният принцип за съвещаване* е издадена (в не съкратен вариант) през 2011 г. Мюсюлманите до голяма степен не са наясно с важността и стойността на кораничния принцип *еш-шура* (взаимно съветване) и значителната роля, която може да изпълнява за напредъка и реформата на мюсюлманското общество. В този труд, авторът се стреми да представи и изследва ключови значения и практики на *еш-шура*, да проследи историческото ѝ развитие и да открие начини

чрез които този принцип да бъде въведен, институционализиран и приложен в мюсюлманските общества. Няма съмнение, че в целия мюсюлмански свят *еш-шура* е оставена настрана и причините за това са както исторически, така и политически. Според автора, въпреки, че има много трудове на тази тема, в действителност в най-добрия случай тя е била неефективно прилагана, а в най-лошия – нехайно игнорирана. Дори и днес това е горещо разисквана тема. Тъй като *еш-шура* все повече се асоциира с демократичното участие в процеса на вземане на решения, се възпламени дебат на критици, оспорващи идеята за приравняване на принципа със западните представи за демокрация, а други твърдят, че принципът позволява значение, което прекъсва хватката на централизирана власт. Тези и други теми биват изследвани внимателно. Ахмед ер-Райсуни стига до извода, че *еш-шура* трябва да бъде възприета като начин на живот от всички мюсюлмани, за да защитят техните интереси и да служи като съществено средство за реконструкция и реформа. Правейки това, той разглежда темата от някои нови интригуващи гледни точки, разкривайки области, които досега са били изследвани слабо, ако изобщо са били изследвани.

Съкратена версия на оригиналния труд на Ахмед ер-Райсуни

Ал-Шура: Кораничният принцип за съвещаване

Средство за реконструкция и реформа

Ахмед ер-Райсуни

2012

Увод

Шура или съвещаване е средство за реконструкция и реформа, споменато в Корана и застъпено в сунната на Пратеника Мухаммед (с.а.с)¹ и неговите сподвижници. В днешно време мюсюлманите до голяма степен не са наясно със значението и важността на *еш-шура* и ислямските учени не са сигурни кога този принцип е задължителен и кои теми се нуждаят от обсъждане. В съвременен контекст *еш-шура* от една страна се асоциира с демократично участие в процеса на вземане на решения, с квалифициране, специфично за Корана и Сунната, а от друга критиците оспорват приравняването на *еш-шура* с демокрацията. Мюсюлманският свят, който в днешно време до голяма степен е затънал в политически авторитаризъм, трябва да възприеме съветването като начин на живот за защита на личните и обществените интереси и като инструмент за реконструкция и реформа. Тази книга изследва как принципът може да бъде въведен и приложен в мюсюлманското общество и живота на мюсюлманите.

Концепцията за съвещаване (*еш-шура*) остава неясна, въпреки че през последните десетилетия стотици книги и статии са издадени на тази тема. Много допълнителни аспекти на *еш-шура* чакат да бъдат разгледани. Тази книга се фокусира върху основната концепция и обяснява как практиката може да активира и подкрепи усилията, които да са от полза на ислямската общност по целия свят. Методологията и законодателните принципи на книгата, които са базирани върху източниците, произлизат от *айети* от Свещения Коран, събития от живота на Пратеника с.а.с и примери от правоверните халифи. Редица *айети*

1 (с.а.с) – *Саллеллаху алейхи уе селлем*. (Нека мирът и благословията на Аллах да бъдат върху него.) Казва се всеки път, когато се споменава името на Пратеника Мухаммед

от Свещения Коран и хадиси на Пратеника свързват съвещаването с всички области на живота: духовни и материални, лични и общи.

Първа глава: Ролята на съвещаването в ислямския живот

Когато се обсъжда съвещаването и доказателствата, които го подкрепят в ислямските правни текстове, учените и авторите обикновено се фокусират върху два конкретни *айета*: 42:38 и 3:159. Тези *айети* споменават разговора, който Аллах (СТ)² започва със Своите меляикета относно създаването на Адем и бъдещето на неговите потомци на земята. Изтъкнатият учен Мухаммед ет-Тахир ибн Ашур твърди, че Аллах е провел този разговор, за да удостои и научи *меляикетата* и да подтикне към подражание. Съвещаването, казва той, е предназначено да се проведе в началото на сътворението, за да предостави насоки за хората.

Друг случай, който също може да се добави в тази категория е съветването на Ибрахим със сина си (Исмаил) относно заповедта, която той получава от Аллах. Въпросът дали Ибрахим трябва да жертва своя син вече бил решен чрез божествена заповед. Въпреки това, Ибрахим пита сина си „...Какво ще кажеш?“ Рече: “О, татко мой, прави, каквото ти е повелено! Ще откриеш, ако Аллах е пожелал, че съм от търпеливите.” (Сура Ес-Саффат 37:102) Когато Ибрахим получава стриктна заповед да жертва своя сина, той все пак се съветва по въпроса с него.³

2 *Субханеху уе Тсая*. (Той да бъде възхвален и да бъде утвърдено Неговото съвършенство.) Казва се, когато се споменава Аллах

3 От знамения 102-107 от сура ес-Саффат се разбира, че Ибрахим е видял на сън, че убива сина си и е приел този сън като заповед от Аллах.

Други текстове отговарящи на тази тема също включват много Коранични *айети*, които полагат основите на принципа за съвещаване в личния живот: между съпруг и съпруга, между родители и деца и дори в ситуации, включващи брачни разногласия или развод. Много други цели и ползи могат да бъдат постигнати чрез съвещаване. Ако доразвием мнението, изразено от Ибн Ашур и от други тълкуватели, на които той се позовава, съвещаването е първата социална практика, за която Аллах е създал прецедент.

В друг пример „взаимно съгласие и съветване“ са изрично посочени в Коранични *айети* относно решението на родителите дали периода на кърмене да бъде продължен или не, например: „...А ако и двамата искат отбиване, при взаимно съгласие и съветване, не е прегрешение за тях...“ (Коран 2:233) Следователно справянето с грижите за детето е право и отговорност, споделяно и от двамата родители, въз основа на взаимно съгласие и съветване, за да може по най-добър начин да обслужват нуждите на детето. Това споразумение, което изисква внимателно разглеждане на нуждите и отговорностите към детето, служи за защита на детето и следователно е израз на милостта и състраданието на Аллах.

Родителството изисква съвместно консултативно поведение между родителите или между родителите и детето, ако той или тя е достигнал/а възрастта на зрялост. Също така се препоръчва родителите да се съветват с малките деца, за да привикнат към процеса на съвещаване като начин на живот. Следователно съветването е необхо-

Традиционното схващане сред по-голямата част от ислямските учени е че този сън е бил божествена заповед и отговорът на Ибрахим и Исмаил на заповедта е показал тяхното послушание и вяра в Аллах. Както и да се тълкуват тези текстове обаче е факт съветването на Ибрахим с Исмаил. (бел. ред.)

димо, когато има въпроси, свързани с брака, семейството и отглеждането на деца, както и ситуации, включващи конфликти и разногласия.

Еш-шура е пример за подражание дори по отношение на въпроси, които вече са били уредени или чиито отговори вече са известни. Съвещаването има специфични цели и ползи, някои от които надхвърлят търсенето само на съвет и включват инструкции, отдаване на чест и даване на пример, от който другите да се поучат и да подражават. Ако съвещаването е похвална и полезна практика по отношение на вече решени въпроси, то е още по-важно и необходимо по отношение на сложни проблеми с различни и противоречиви гледни точки.

Съвещаването е необходимост по отношение на личните ангажименти, включително и въпроси, отнасящи се до личността, личността и връзката ѝ с други личности, между съпрузи, родители и техните деца, и очевидно е жизненоважно по отношение на обществените дела и основните въпроси, които те повдигат. Значението на съветването в обществената сфера ясно си проличава в два Коранични *айета*. Айетите говорят за тези, които „...и по делата се съвещават помежду си...“ (Сура еш-Шура 42:38) и за заповедта на Аллах към Неговия пратеник „...и се съветвай с тях по делата!..“ (Сура Ал Имран 3:159)

Съвещаването е ясно споменато в сура 42 наред с основните характеристики на вярващите мюсюлмани, които се съвещават по между си по всички общи въпроси. Учените също приемат това споменаване на практиката на съветване наред с други характеристики, разглеждани като основни елементи и основи на ислямската религия.

Айет 3:159 се обръща към Пратеника на Аллах в ролята му на водач, възпитател, командир, лидер и човек, който призовава другите към вярата в Аллах. Тези роли изисквали от него да бъде нежен, мил и състрадателен към другите,

толерантен към техните пропуски и милостив, когато прегрешавали; също така те изисквали от него да потърси съвета на другите и да прояви внимание към мненията им.

Освен това заповедта към Пратеника на Аллах, да се съветва със своите сподвижници, се отнася и за тези, които като него изпълняват функцията на командири, лидери и които призовават другите към религията. Този *айет* се разглежда като основополагащ принцип в управлението и лидерството, както и в отношенията между управниците мюсюлмани и тези, които те управляват.

Сподвижникът на Пратеника, Ебу Хурейра е отбелязал следното: „Не съм виждал някой, който да е по-склонен да търси съвет от своите сподвижници, отколкото Пратеника на Аллах.“⁴ Според ислямското право, заповедта „...и се съветвай с тях по делата!“ важи за управители, президент-ти и други видове ръководни органи и е задължителна. Това било задължително за Пратеника и дори е още по-задължително и обвързващо за останалите.

Айетът относно тези, които „... и по делата се съвещават помежду си...“ (42: 38) посочва, че всеки въпрос, който засяга цялата общност, трябва да бъде предмет на общо съвещание и че никой, включително и имами и други лидери, няма право да разглежда това като негов едноличен интерес или да действа едностранно. Основата за необходимостта от консултация тук е споделеният характер на загрижеността, споделеният характер на правото и споделеният характер на потенциалната полза или вреда, които могат да произлязат от взетите решения.

При всички случаи, съвещаването с другите е легитимно, достойно за похвала действие и е начин за подражаване на Пратеника (с.а.с). Съветването не е индикация за безразличие, а препоръчителен, желан начин на действие. Това е

4 Предадено от ет-Тирмизи и включено в неговия сборник в глава „джихад“.

ясното значение на съвкупността от текстове и традиции, които говорят положително относно съвещанията и тези, които участват в тях и които насочват вниманието към желаните резултати от съветването с другите.

Въз основа на примерите от Пратеника и потвържденията на учените, съвещаването (*еш-шура*) е приложимо в политическата и ежедневната житейска сфера на живота. Същите принципи важат и за всеки заемащ длъжността на управник или съдия. Три от най-известните области, свързани със съвещаването, са политическата, гражданската и военната сфера на администрация. Заповедта към Пратеника (с.а.с) да се съветва може да се интерпретира с широко приложение, докато или освен ако не бъде демонстрирана необходимост от по-ограничено или конкретно приложение. Но съвещаването и разглеждането на различни опции не е необходимо, когато Ислямското право съдържа ясно окончателно постановление описано в подробности.

За разлика от това, област, в която съвещаването е от съществено значение, е при постановления, по отношение на които няма изричен Кораничен текст и които следователно трябва да бъдат решени въз основа на аналогова дедукция (*кияс*), юридически предпочитания (*истихсан*) и доводи, базирани на обществените интереси (*истислях*). Ибн Абдулберр предава, че Али ибн Еби Талиб се обърнал към Пратеника на Аллах и му казал: „О Пратенико на Аллах, какво да правим в ситуации, за които няма нищо низпослано в Корана и за които нямаме пример от теб да следваме?“ Пратеникът отговорил: „Съберете вярващите, които имат знание (или е казал, които са отдадени на ибадет (богослужение)). След това се съветвайте помежду си относно тази ситуация и не основавайте вашите решения/заклучения върху мнението на само един човек.“⁵

5 Въпреки слабостта във веригата на предаване, на която се разчита в това предание, съдържанието на хадиса е добре засвидетелствано като

Ибн Умар предава, че (принципът на съвещаването) *еш-шура* е бил приложен, за да се развие традицията за *езан* т.е. призивът за намаз (молитва).⁶ Пратеникът (с.а.с) се съветвал със своите сподвижници относно най-добрия начин за призоваване на вярващите към намаза. Той не е чакал, нито е поискал разяснение или пояснение от Аллах. Все пак, било необичайно за Пратеника (с.а.с) да се съветва със своите сподвижници при извеждането на правни решения; обикновено той получавал Откровения, които били неговия главен източник на авторитет по такива въпроси. Въпреки това той се съветвал и с други хора относно подобни решения, за да установи прецедент за тези, които ще дойдат след него.

Освен това съвещаването е съществена съставна част от съдебната сфера в живота на мюсюлманите – решенията на съдията засягат както отделни лица, така и групи и може би дори държави и правителства. Всъщност същите принципи важат за всеки заемащ длъжността на управник или съдия.

Когато някакъв спор бил отнасян при Ебу Бекр, той първо поглеждал (търсел отговор) в Корана. Ако там намирал основание/доказателство за да отсъди, той издавал постановление на това основание. Ако не намирал нищо в Корана, той проверявал дали Пратеникът (с.а.с) е оставил някакъв прецедент сходен със спора. Ако такъв прецедент бил наличен, той издавал решение на тази основа.⁷ В противен случай той излизал и разпитвал хората по въпроса. Ако дори и това не предоставяло отговор на поставения въпрос, той свиквал мюсюлманските водачи и учени и

достоверно и надеждно, също, Abu Umar Yusuf ibn Abd al-Barr, *Jami' Bayan al-'Ilmi wa Fadlihi wa ma Yambaghi fi Riwayatih wa Hamlihi*, (Beirut: Dar al-Fikr, без дата), 2/73.

6 Сахих ел-Бухари, Глава Призив за намаз (китаб ел-езан), и ет-Тирмизи, раздел Намаз (ебуаб ес-салах)

7 Muhammad Ruwwas Qalaji, *Mawsu'at Fiqh Abi Bakr al-Siddiq* (Beirut: Dar al-Nafa'is, 1994), стр. 155.

търсел техния съвет. Ако събралите се постигали съгласие относно решението, той обосновавал постановлението си на това.

Освен че установява принципа за съвещаване и акцентира върху неговите добродетели и значение, ислямът повелява на мюсюлманите и ги насърчава да участват на практика в него. В същото време упълномощава мюсюлманската общност да прилага, систематизира и адаптира принципа за употреба в различни времена, места, сфери и обстоятелства чрез независимо разсъждение и добро ръководство. Освен това самите подробни практически средства за прилагане на принципа за съвещаване в живота на мюсюлманите са предмет на обсъждане, както и всички организационни и административни въпроси на държавата, обществото и по-малките мюсюлмански общности.

Определени функции и цели са изпълнени чрез съвещанието и поради това то е затвърдена практика в исляма. Ханефитският учен Ебу Бекр ел-Джессас изброява следните предимства на *еш-шура* в исляма: чрез независими доводи предоставя ясно решение относно ситуации, които не са разяснени в свещените текстове; изтъква достойното положение на сподвижниците на Пратеника, които били компетентни да участват в независими разсъждения и чийто възгледи са достойни да бъдат възприети и подражавани; и доказва използването на човешки разсъждения за достигане до решение.⁸

Маликитският *факих* Ебу Бекр ибн ел-Араби заявява, че ползата от съвещаването позволява действие въз основа на нещо, което е познато, истината е освободена от грешните желания на хората и това извлича най-добрите резултати от умовете на хората и способността им да разсъждават.⁹

8 Abu Bakr al-Jassas, *Ahkam al-Qur'an*, 2/41.

9 Abu Bakr ibn al-Arabi, *Aridat al-Ahwadhi fi Sharh Sahih al-Tirmidhi* (Beirut: Dar al-Fikr li al-Tiba'ah wa al-Nashr wa al-Tawzi, няма дата), 7/206.

Като цяло *еш-шура* предлага следните предимства:

- Определяне на правилния или най-правилния курс на действие
- Освобождаване от тиранията на субективността и егоистичните капризи
- Предотвратяване на своеволие и тирания
- Учи на смирение
- Отдаване на дължимото на всеки
- Насърчаване на средна свобода и предприемчивост
- Развиване на способността за мислене и планиране
- Повишаване на готовността за (предприемане на) действие и подкрепа
- Насърчаване на добра воля и единство
- Готовност да се понесат нежеланите последствия в името на доброто решение

Втора глава: Основни точки в консултативната практика

Ислямското право не налага никакви условия или ограничения по отношение на това как да се провежда съвещаването. По-скоро оставя подобни въпроси на преценката, избора и общите разисквания на хората. Всеобхватността и общоприложимостта са характеристиките, които изплуват в традиционните ислямски текстове описващи съвещаването. По този начин се счита, че съвещаването има по-голямо, по-общо приложение, освен ако въпросите, за които става дума, са толкова специфични, че само тези със съответните знания и опит биха могли да дадат необходимия съвет.

Съвещаването относно обществените дела включват планиране и подпомагане на държавните работи, обществото и по-малките общности и групи. Съвещаването

също така налага приемането на безброй организационни и административни процедури: то изисква система или обстоен набор от правила, които са оставени неизказани от ислямското право. Следователно пътят е оставен отворен за творческо мислене в рамките на генералните ислямски принципи.

Определени организационни основи или общи принципи се отнасят до установяването и практиката на съвещаването в сферата на обществените дела и тяхното колективно управление. Тези общи принципи, както и детайлите на консултативната практика, не са изложени подробно в ислямското право. Въпреки това, те могат, чрез процес на индукция и внимателно изследване, да бъдат извлечени от текстовете на ислямското право и консултативните практики, които преобладавали по времето на Пратеника и правоверните халифи.

Тесните схващания за ролята, сферите и функциите на съвещаването в ислямския живот, базирани на ограничено тълкуване и прилагане на текстовете, също така са склонни да стеснят кръга на участниците в консултативния процес, загатвайки че съветването е подходящо само между Пратеника и двама други сподвижника. Въпреки че Пратеникът на Аллах се съветва с несметен брой от сподвижниците си, както и с много други групи и лица. Имаме изобилие от предания, в които той казва: „Посъветвайте ме, хора.“

Двата *айета* от Корана, които формират основата за консултативната практика, предлагат широко разбиране на съвещаването и обхвата на неговата приложимост сред всички вярващи, включвайки и жените. Принципът на широката обществена консултация се прилага към всички юридически дискурси и обобщения, освен ако няма конкретни доказателства в подкрепа на (дадено) изключение. В различните си предписания и забрани

ислямското право се обръща еднакво както към мъжете, така и към жените, дори когато се използва местоимение в мъжки род, единствено или множествено число. Ние знаем за множество случаи, в които Пратеникът на Аллах се е съветвал специално с жените сподвижнички, а в други, с мъжете и жените заедно, във важни ситуации, отнасящи се до война, етика, или формулиране на ислямски практики.

Коранът включва два примера за участието на жените в съветването, като и двата са поставени в контекст, показващ, че такова участие получава одобрението и съгласието на Аллах. Първият е разказа за царицата на Саба, съветваща се с други,¹⁰ а вторият за жена, която насърчава баща си да наеме Муса, доверен човек.¹¹ Тези, които се противопоставят на членството на жените в обществените консултативни съвети (напр. парламенти), възразяват, като казват, че на жените не е позволено да заемат позиции, упражняващи суверенитет над други в публичната сфера. Макар че тази гледна точка не може лесно да се подкрепи, жена, която има ръководни правомощия в политическата или военната сфера, може да бъде неефективна, ако не се възприема като способна от управляваните, просто защото е жена.

Съвещаването понякога може да бъде умишлено или несъзнателно ограничено, като се приемат определени хора, а се изключват други. По отношение на определени въпроси само определени хора са компетентни да бъдат консултирани и в такъв случай няма основание за участие на цялата общност. Учените казват, че такива съветници трябва да притежават интегритет, знания и опит и че съветниците трябва да се избират чрез избори или назначение. Методът „назначение“ има предимството

10 Коран 27:29–35.

11 Коран 28:26.

да позволява избор на компетентни, квалифицирани личности, които не са известни или оценени от широката общественост. Коранът, Суннета и книгите разглеждащи тяхното тълкувание показват, че тези два метода също могат да бъдат комбинирани, като се дава предимство на изборния метод.

Когато са събрани достатъчен брой хора за съвещание и целта, за която е направено съвещанието, е изпълнена, не е необходимо да се продължава консултативният процес или да се разширява кръгът на ангажираните. Аллах казва на Пратеника: „... и се съветвай с тях по делата! А решиш ли [нещо], уповавай се на Аллах! Аллах обича уповаващите се Нему.“ (Сура Ал Имран 3:159).

Съвещаването по изключително специфични въпроси и проблеми трябва да включва най-компетентните хора, които биха имали най-добри познания и стойностен принос. Това включва теми, свързани с науката, правото и съдебната система, както и индустриалното, икономическото и военното планиране. Съвещаването все повече включва обмен на знания и опит и обсъждане на онези аспекти на даден проблем, които ще направят възможна правилната преценка и планиране. Следователно, голям и нарастващ брой проблеми, изискващи съвещаване, трябва да бъдат отнесени единствено до онези, които са най-компетентни да се справят с тях.

В мюсюлманския контекст консултативният съвет (*меджлис еш-шура*) работи заедно с държавния глава и неговото правителство. Такива съвети вече са се превърнали в постоянни и важни институции в повечето държави по света, както и в повечето мюсюлмански страни. Те са съставени от старши съветници, които, според ислямския принцип за съветване, трябва да притежават знания, интегритет и опит.

В днешно време има широко разпространена дискусия по въпроса дали резултатът от консултативния процес е задължителен или просто инструктивен. Как да се отнасяме към мнението на мнозинството от консултативните съвети и решенията, взети чрез съвещаване, които са подкрепени от мнозинство? Мюсюлманските учени от ранните векове на Исляма гледали на съвещаването като инструктивна практика докато повечето съвременни учени и мислители клонят към мнението, че един лидер или някой с власт и сила, който търси съвет от съветници, е длъжен да се придържа към това, върху което повечето или всички от тези съветници са се съгласили (обвързващо съвещаване).

В авторитетните хадиси съществува основна склонност да се придържат към гледната точка, приета от мнозинството от тези, които са били консултирани. Същия извод може да се извлече и от преданието, в което Пратеника на Аллах казва на Ебу Бекр и Умар: „Ако вие двамата постигнете съгласие върху даден въпрос, не бих оспорил нито един съвет, който бихте ми дали.“¹² По отношение на гледните точки, които ще станат обвързващи закони за общността като цяло, мнението на достойното (некорумпирано) мнозинство трябва да бъде прието и спазвано от консултативните съвети и органите с правомощия за вземане на решения.

Коранът не съдържа изрично постановление относно придържането към мнението на мнозинството в консултативните среди. Докато на някои места Коранът критикува мнозинството или някои мнозинства, на много други места по същия начин критикува „старейшините“ или „първенците“ в общността, описвайки ги като дълбоко заблудени и заблуждаващи. Хадисите на Пратеника (с.а.с)

12 Предадено от Имам Ахмед в *ел-Муснед*, 4/227. Виж също Ibn Hajar al-Asqalani, *Fath al-Bari*, 15/284.

и други предания също така ни предупреждават относно покварата на управляващия елит на обществото, а именно неговите учени и политически лидери, чиято поквареност може да съсипе обществото така като тяхната чест и почитеност могат да го реформират и подобрят. В Корана контрастът и сравнението не са между малки и големи числа, а по-скоро между добрия и лошия избор.

Айетът, цитиран многократно досега, а именно Коран 42:38, който хвали тези, които и по делата се съвещават помежду си навежда на мисълта, че при истинското съвещаване приетото мнение и взетите решения са общи, а не се вземат от един човек.

Царицата на Саба заявява, че никога не би взела важно решение без съгласието на благородните си съветници: не намираме никакво доказателство в Корана, което да се противопостави или да анулира валидността на твърдението ѝ. Също така това, което откриваме в живота и примера на Пратеника (с.а.с) свидетелства за основателността на думите на царицата. Царицата на Саба е посочена в Корана като пример за похвално поведение и добро управление, чийто живот е приключил благоприятно. Думите и действията на царицата свидетелстват, че тя е била достойна за пълномощията, дадени ѝ от консултативния съвет и че тя била жена с опит, прозорливост и мъдрост.¹³

Начинът, по който Пратеникът (с.а.с) е прилагал принципът за съвещаване през живота си предоставя силно доказателство в полза на твърдението, че консултативният процес свършва с приемането и прилагането на мнението подкрепено от мнозинството на тези, които са консултирани. По време на битката при Бедр, Пратеникът (с.а.с) не пожелал да влезнат в битка докато не бил убеден че има

13 Adnan al-Nahwi, *Malamih al-Shura fi al-Dawah al-Islamiyyah* (Dammam: Dar al-Islah li al-Tab' wa al-Nashr, без дата), стр. 36. Също виж, Коран 27:43.

подкрепата на мнозинството от своите сподвижници, механици и медици. В битката при Ухуд, мнозинството било против определената отбранителна стратегия на Пратеника. Той изслушал техните аргументи и пристъпил към предложението на мнозинството. Тази консултация и последиците от нея предизвикват много дискусии в наше време относно това дали мнението на мнозинството трябва да бъде обвързващо или не.

При един анализ виждаме, че Пратеникът (с.а.с) пожелание пренебрегва своята гледна точка в полза на мнението поддържано от мнозинството от сподвижниците си. След това нещата се развиват на това основание без вето, отмяна или възражение. Всъщност веднага след това била низпослана заповедта: „...и се съветвай с тях по делата!..“. Друго тълкуване посочва, че придържането към мнението на мнозинството, когато то се противопоставя на това на водача, е погрешно и неразумно действие. Според второто разбиране на събитията, поражението, което мюсюлманите претърпяват по време на битката представлява урок, който трябва да бъде научен. Втората интерпретация пренебрегва ясното и очевидно значение на събитието и вместо това разчита на предположения, които отричат ясното му значение.

Нито сподвижниците, които участвали в тази битка, нито Пратеникът (с.а.с) – който не пропускал възможност да предупреждава, поучава и информира – не са споменавали това като причина за поражението си. Всъщност, Корана разглежда подробно тази битка и нейните последици, но няма нито едно споменаване на това тълкуване.

Пратеникът (с.а.с), който често използвал практиката на съвещаване също толкова често не се съвещавал, а вместо това действал без да изчака да изслуша мненията на другите хора, което е и очаквано за някой, който е

Пратеник на Аллах и получава Откровение и напътствие. В случаите, когато не получавал Откровение и инструкции от Аллах, той не се колебаел да се съветва с другите.

Идеята за уважение към мнозинството не е нито нова, нито чужда на нашата ислямска култура и правна система и е дълбоко вкоренена в ислямското общество, мисъл и юридическа дейност. Принципът на придаване на по-голяма тежест на мнозинството е подкрепян и прилаган от мюсюлманските учени от ранни времена. Учените занимаващи се с хадиси, например, придават по-голяма тежест на предания, подкрепени от по-голям брой разказвачи. По същия начин юристите и учените занимаващи се с принципите на юриспруденцията придават по-голяма тежест на правните тълкувания, подкрепени от по-голям брой учени и мислители. Ако учените са в разногласие относно даден въпрос най-добрият подход е да се приеме мнението поддържано от мнозинството. Същият принцип важи и за мненията поддържани от сподвижниците.

Тези със знания и опит по отношение на съответните въпроси са водачите по пътя към правотата и истината. Те са водачите по пътя към възприемането на това, което Коранът и Сунната изискват, както и намеренията и целите, които са в основата им. Може да се приеме, че правотата и истината – ако не винаги, то през повечето време – са на страната на мнозинството.

Това доказателство е взето от Корана, живота на Пратеника и примерите на правоверните халифи както и принципите положени от мюсюлманските юристи, учените, които са посветили живота си на изучаването на принципите на ислямското право (*усулийюун*) и учените по хадис.

Трета глава: Общ поглед върху ислямската консултация от времето на нейното основаване

Тази глава разглежда първоначалните консултативни практики на ислямското общество за да проследи как се е провеждало съвещаването по времето на Пратеника (с.а.с), правоверните халифи и в следващите векове, когато мястото на съветването в живота на ислямската общност претърпява значителен спад. Двата основополагащи периода предоставят уроци по съвещаване в наши дни, както и характеристиките на тези практики, които, макар и незаменяеми, също се нуждаят от подкрепа и допълнение от други области на живота на мюсюлманите.

Съвещаването представлява сила, жизненост и сплотеност в ранната ислямска общност и нейната новооснована държава. В днешно време ислямските реформаторски движения черпят непрекъснато вдъхновение от този модел на усъвършенстване и мъдрост, за да посрещнат специфичните предизвикателства на съвременното. Следователно трябва да разгледаме настоящите си обстоятелства в контекста на ислямското право, което представлява нашата авторитетна отправна точка.

Ранната ислямска консултативна практика предоставя следните уроци. Съвещаването може да се разглежда като спонтанен инстинктивен отговор от страна на съзнателни, разумни личности, легитимирана от ислямското право и въведена като изискване за стабилна ислямска практика. Всъщност Ислямското право легитимира множество интуитивни човешки практики и принципи, които работят за общото благо. Съвещаването през ранния ислямски период е било интензивно и всеобхватно, обхващало както важни, така и второстепенни въпроси и било натоварено със

сериозността на целта и моралната тежест. Съвещаването практикувано от Пратеника (с.а.с) също било използвано от неговите сподвижници и правоверните халифи.

Задълбочени консултации се провеждат между отделни лица и малки групи в подготовката за избирането на приемник¹⁴ на Пратеника на Аллах, което довело до полагането на обет за вяност към Ебу Бекр. Избирането на Ебу Бекр, добродетелен и духовно силен лидер, било предшествано от много откровени, нецензурирани разговори и дискусии. Когато Ебу Бекр се разболял тежко, той инициирал консултации относно това кой би могъл да го наследи в случай на смъртта му, което довело до назначаването на Умар за негов наследник. След като Омар бил намушкан с нож и бил на смъртния си одър, хората го посетили с молба да състави завещание и да определи наследник, така както направил Ебу Бекр. Умар отговорил: „Не знам никой подходящ за тази работа от следните хора или група, от които Пратеникът на Аллах е бил доволен, преди да умре.“¹⁵

Умар посочил шестима мъже, които да се заемат със задачата да му намерят наследник, като се базирал на едно солидно основание, тъй като критерият му за избор била личната индикация на одобрение на Пратеника на Аллах относно тези шестима мъже. Тези мъже също били ръководители и водачи, които се радвали на благоволенieto на мюсюлманската общност.

Друг въпрос, който се нуждаел от съвещаване, се отнасял до това как да се разпореждат със завладените територии – правен въпрос с политически, военни и икономически измерения – и бил спорна тема меж-

14 Човек който ще изпълнява длъжността на водач за ислямската общност. (бел. прев.)

15 Сахих ел-Бухари, Глава добродетели (китаб ел-феда'ил), разделът озаглавен „Историята на полагането на обет към Осман и съгласието да бъде номиниран“.

ду сподвижниците. Когато Умар, войниците и техните представители не успели да достигнат до решение, с което всички да са съгласни, той отнесъл въпроса за обсъждане с доверените съветници. Мнозинството от учените и знаещи сподвижници подкрепили Умар в мнението му относно отмяната на практиката за разделяне на територии.

Този ранен период и свързаните с него консултативни практики се характеризират с изразена готовност да се търси съвет от другите, свобода на мисълта, изразяване на мнение, инициатива, откровеност, справедливост, доверие, организационна непринуденост и гъвкавост в съответствие с естеството на съществуващите взаимоотношения. Като пример за ранната култура на съвещаване, Ебу Бекр и Умар отказвали да одобрят каквото и да е решение по нови правни въпроси, без първо да се съберат с водещите представители на мюсюлманската общност и да се консултират с тях по въпроса.

Преходът от периода на правоверните халифи – който сам по себе си е удължение на периода на Пратеника – към периода на Умаядите включва драстична промяна в политическата ситуация на мюсюлманската общност. Въпреки че мюсюлманските завоевания продължават бързо в различни области на доктрината, културата, политиката, знанието и военното дело, политическата промяна от благоразумно управление основаващо се на мъдростта да се търси съвет от другите, към диктаторско управление основаващо се на наследствена приемственост (предаване на властта по наследство) нанася дълбока рана, която дълго ще се лекува.

Една от основните жертви на тази промяна, която първо засегнала държавния глава и след това прокарала своя път през цялата ислямска общност, била практиката за съвещаване, която е основана и одобрена от Корана и се

бе превърнала в начин на живот както за Пратеника (с.а.с) така и за правоверните халифи след него.

Практиката за съвещаване все още имала пропуски в организацията и регулацията, въпреки че основните развиятия, наблюдавани от ислямската общност, положителни и отрицателни, наложили създаването и развитието на организирани планове, институции и системи в почти всички други области на ислямския живот. Стабилен процес на развитие в почти всички нейни структури, системи и методи на работа последвали консолидацията и разширяването на ислямската държавност при управлението на правоверните халифи. Развиятията понякога се случвали чрез заимстване и възпроизвеждане на опита на други народи, а в други случаи чрез творческа иновация, основаваща се на ислямските източници и принципи. По този начин мюсюлманите се сдобили с редица нови или подобрени организационни структури в политическата, финансовата, административната, военната, образователната, съдебната и обществената сфера.

Ислямските държави и общества разработват и усъвършенстват системите и организациите, необходими за задоволяване на техните духовни и материални нужди. И все пак съвещаването не е приело формата на някакъв план или система. Трябвало е да се положат усилия, за да се направи преходът от семплата, непланирана и гъвкава форма на съвещаване, която била характерна за ранния период на Исляма към подробната, регулираната и изключително организирана практика, която най-добре би паснала на равномерното развитие на живота, юридическите функции и организациите, направени и разработени от мюсюлманската общност.

Дори процесът на избиране на политическите и духовните лидери на мюсюлманската общност вече е напълно

отделен от сферата на съвещаването както на теоретично, така и на практическо ниво. Във всички случаи, без да броим определени изключения, съвещаването вече не се практикува по истински, систематичен начин на политическо равнище. Вместо това, достигането до властта ставало възможно или чрез предаване на властта по наследство, или чрез завоевание и узурпиране. Държавните дела били предоставени единствено в ръцете на владетеля, чиито лични нужди, интереси и настроения определяли всичко. Това било най-разпространената форма на политическо управление.

Вероятно най-доброто, най-трайното и най-силно развитото прилагане на съвещаването в ислямската история се намира в ислямската съдебна система. Прецедентът на съвещаване с другите относно съдебни въпроси води началото си още от практиките на правоверните халифи, особено от времето на Умар и Усман. Тази древна форма на съдебно съвещаване придоби изключително систематизирана форма, особено в Андалусия и Мароко, където се превръща в неразделна част от съдебната система. В тази система тези, които били търсени за съвет/консултация били назначавани за съветници, като били избирани от съдията или владетеля и спадали към класата на правистите, които били квалифицирани да издават правни решения, основаващи се на ислямското право.

Предвид това съдебно изключение в сферата на съвещаването, Ислямската съдебна система през вековете най-добре представила ислямския живот и ислямската практика като цяло, тъй като тя продължила да се крепи на истински ислямски източник на авторитет и до голяма степен е успяла да запази своята автономия и безпристрастност. Следващите държави и политически режими в ислямската история не могли да оспорят влиянието поддържано

от ислямските източници на авторитет в законодателната и културната сфера.

Четвърта глава: Съвещаването днес: Как да го насърчим и да го надградим?

Редица въпроси отнасящи се до съвещаването не са правилно разбрани и принципите за съветване не са адекватно прилагани на практика. Едно обновено осъзнаване на важността на съвещаването ще ни даде възможност да тръгнем в посока към установяване на консултативна система. Все още има нужда от по-голям принос към установяването на стабилна рамка за консултативна практика и за още практически приложения на съвещаването в много области.

За да разберем въпросите и принципите свързани със съвещаването по един интегриран и ефективен начин, който ще ни помогне да сме в крак с изискванията на модерния живот, ние трябва да разгледаме авторитетните основи положени в началната фаза на Исляма – а именно периода по времето на Пратеника и периода на правоверните халифи.

Тези основи състоят от 1) теоретичното и практическо напътствие, което да бъде извлечено от примерите дадени от Пратеника (с.а.с), неговите сподвижници и правоверните халифи, 2) принципите и целите на ислямското право и 3) системите свързани със съвещаването и разпорежданията, които са прилагани от мюсюлманите по целия свят през вековете.

Нашата изходна точка за основаването на практиката за съвещаване е осъзнаването, че тя се корени в ислямската религия и Откровението. Като такава, тя е дар от Аллах и

една от големите основи на Шериата т.е. Ислямското право. Следователно прилагането ѝ означава прилагането на Шериата, а пренебрегването ѝ означава пренебрегването на Шериата. След Откровението съвещаването е друго главно средство за установяване кои начини на действие, както индивидуални, така и колективни, са в съответствие с мъдростта и правилното напътствие. Мюсюлманите се ръководят първо чрез Откровение и второ чрез съвещаване.

Чрез тези два източника на напътствие идва сигурно знание и разбиране, а с тях способността да се експериментира и да се участва пълноценно в независими разсъждения и интерпретация. Когато въпросният проблем е свързан с нещо, което е общо за членовете на обществото или което засяга правата на другите, необходимостта от съвещаване е още по-голяма. Такива съвещания трябва да включват тези, чиито права са засегнати (или тези, които са компетентни да ги представляват), особено когато поставеният въпрос може да има последствия, които да им повлияят.

В Исляма няма място за предоставяне на други хора на дял от това, което принадлежи само на Аллах. Въпреки това ние нямаме друг избор освен да предоставим на другите дял от нашите собствени дела. Това е същността на съвещаването. Чрез съвещаването наред с другите ние участваме в мисленето, планирането и управлението. Хората са длъжни да участват в този вид споделяне. А заемащите властови и отговорни позиции спрямо другите имат специално задължение да позволят на тези, над които упражняват такава власт да участват в процеса на мислене, планиране и управление.

Право на мюсюлманите е да бъдат консултирани по отношение на обществените им дела и общите им интереси. Нещо повече, ако хората имат възможността да

им бъде разрешено да участват в съвещаването, директно или чрез лица, които ги представляват, относно начина на управление на техните дела, тогава лишаването им от това право е несправедливост спрямо тях. Освен това, колкото по-голям е броя на хората, които са лишени от това право и колкото по-дълго се позволява това лишаване да продължи, толкова повече отрицателни ефекти се натрупват. Умар говори много остро на тази тема, стигайки толкова далече, че заплашва със смърт дръзналите да лишат хората от правото им да бъдат консултирани по въпросите, които ги засягат.

Като се има предвид неописуемата загуба, която мюсюлманската общност е понесла в резултат на неуспехът ѝ да практикува съвещаването по систематичен начин, вече е време ние да придобием отново това осъзнаване на нуждата и ценността на съвещаването. В крайна сметка, съвещаването се подрежда на второ място след Корана и Сунната като източник на напътствие за хората и надеждно средство за ръководене на техните дела. Отстраняването на несправедливостта чрез възвръщане на съветването на неговото правилно място в ислямския живот е едно от необходимите условия за духовна и материална реформа и пробуждане.

Шура никога не е била включена към набор от трайни институции, за разлика от функции като правителство, администрация, разпределяне на зекят, религиозни дарения, *хисба*,¹⁶ пазари, съдебна система, контрол на престъпността, полиция, сигурност, знание и образование. В първите дни на Исляма учредяването на такава институция не би било нито необходимо, нито подходящо за естеството на сама-

16 *Хисба*: Вид власт основаваща се на повеляването на доброто и възбръщането на порицаването. Появява се като независима длъжност по време на Абасидите. Човекът изпълняващ тази длъжност надзирава пазарите, чистотата, хигиената и обществения морал.

та фаза, тъй като консултативният процес по онова време бил белязан от спонтанност, опростеност, честност и доверие, че дори и без определена система или специализирана институция, съвещаването се осъществявало редовно и ефективно. В съответствие с общата тенденция към регламентиране и систематизиране през периода на правоверните халифи, били предприето редица организационни инициативи и стъпки. Но не всички от тях били устойчиви или развити за бъдещите поколения. Най-естественият развой на нещата би бил такива организационни процедури с течение на времето да се превърнат в система за практикуване на консултации на различни равнища на обществения живот, и особено на политическо равнище. Организационният и юридически вакуум обграждащ управлението на съвещанията и политическите различия оставят пътя отворен за доминиране на логиката на властта.

Съвещаване значи поставяне на Ислямското право, разум, логика и общи интереси в ролята на арбитър сред членовете на общността. Съвещаването се състои от диалог, взаимно разбиране и взаимно съгласие, където всеки получава това, което му се полага. То също така е процес на аргументиране, убеждаване и позволяване да бъдеш ръководен от доказателствата. Трябва да има институции, които да подкрепят тази практика на съвещаване и закони, които да я регулират. Ако Ислямът не е установил ясно очертана система за практиката на съвещаването, това е в съответствие с подходът му към организационните аспекти на всички области на живота, които са обект на развитие и промяна.

Мюсюлманите са приканени да търсят знание и образование в редица *айети* от Корана и хадиси на Пратеника. Също така установяваме, че Пратеникът (САС) е дал практически пример на мюсюлманската общност както

относно съвещаването, така и относно търсенето на знание и образование. Стремейки се да поправим нещата в днешно време чрез възстановяване на съвещаването както на теория така и на практика, ние нямаме друг избор освен да си припомним нашите основни принципи и да надграждаме върху тях до толкова до колкото е възможно.

Постигнатите от исляма и мюсюлманите успехи на всички равнища имат своята цена: дисбаланс и дефицит в някои качествени аспекти на живота в държавата и обществото и спад на благочестието и моралните стандарти. Сподвижниците и дори наследниците им, които усвоили техните мисли и похвати, се превърнали в малцинство сред обширното море от нови мюсюлмани от арабския полуостров както и от Леванта, Ирак, Египет, Персия, Северна Африка и други места, от където се появил убиецът на Умар, както и убийците на Усман и Али. Напредъкът, който някога съвещаването било постигнало не е запазен или систематизиран, за да предостави определена структура.

Всички развития в живота на хората и обществото, и в частност негативните, изискват подходящо използване на независимо и креативно разсъждение. Този мисловен процес може да ни помогне да достигнем до решения, които в унисон със съответните текстове от ислямското право и неговите ръководни принципи и цели, са най-подходящи за настоящата ситуация. Трябва да предприемем мерки и да учредим институции, които да запазят религията на мюсюлманите и да защитават техните интереси предотвратявайки разногласията и изопачаванията, които заплашват да подкопаят живота им индивидуално и колективно.

Трябва да се извлекат поуки от историческия опит, както от победите така и от загубите, за да възвърне съвещаването своето почетно място и да се преустрои както концептуално, така и организационно. Такова преустройство

изисква от нас да коригираме основния недостатък в областта на съвещаването, а именно организационният вакуум, като работим за систематизиране и институционализиране на консултативната практика.

Имайки предвид необходимостта от организиране, четири законодателни принципа са подкрепени в достатъчна степен от текстовете на ислямското право и са приложими към тълкувателните въпроси отнасящи се до новите развития в човешкия живот. Най-добрият пример за първия принцип е позицията заета от Умар, когато научил, че някой е очаквал смъртта му и искал да се закълне във вярност на избрания от него човек, след което да представи това на мюсюлманската общност като *свършен факт*. Изправен пред тази опасна амбиция, Умар заявил, че всеки обет за вярност положен без първоначалното съвещаване с мюсюлманската общност ще бъде недействителен и невалиден. С ловък, решителен и изключително благоразумен ход той затворил вратата към разногласия и граждански размирици чрез създаване на консултативен съвет, чиято работа щяла да вземе под внимание общественото мнение по такъв начин, че никой няма да може да негодува.

Вторият законодателен принцип *седл ез-зера‘и* - забраната на заобикалящи правни средства или на нещо, което има потенциал да доведе до нещо забранено или вредно - се припокрива с първия принцип, че новите видове нарушения изискват нови решения. Вторият е по-тесен и по-специфичен тъй като се отнася до случаите, когато нещо позволено/законно се използва като претекст за нещо забранено. С други думи, нещо законно и позволено се използва за цел, различна от тази, за която е предназначено. Редица примери и практически приложения са от значение за организирането и запазването на практиката на съвещаване. Един от тях може да бъде видян във факта, че

въпреки двуличието и опитите на лицемерите да навредят на Пратеника (САС) и мюсюлманската общност, той се е въздържал от това да ги накаже. Причината за това била, че такова действие може да бъде използвано като средство за прогонване на хората от Исляма. Пратеникът (САС) знаел, че някои лицемери заслужавали наказание. Но той ги оставил така както са прилагайки принципа *седд ез-зера‘и*.

Третият принцип отнасящ се до организирането на консултативния процес е концепцията за обществени интереси (*ел-месалих ел-мурселе*), един от основните принципи на Ислямското право. Той се основава на разбирането, че Ислямското право има за цел да служи на духовните и материални интереси на хората и че неговите решения имат за цел да донесат полза на хората и да ги предпазят от вреда, в близкото или далечното бъдеще. Тези човешки интереси не са изрично определени от Корана или сунната, а са общоприети въз основа на обстоятелствата, които възникват в обществото. Ислямското право не уточнява подробно всички човешки интереси, нито излага всички правила, необходими за запазването на такива интереси, които са не само многобройни, но и многообразни и се увеличават с всеки изминал ден.

Следователно в допълнение към подробните постановления, Ислямското право е установило общи правила, универсални принципи и всеобхватни цели, от които могат да бъдат извлечени несметен брой решения, свързани с нововъзникнали ситуации и обстоятелства. Всичко, което е добро, полезно, правилно, справедливо и благотворително се препоръчва от Исляма, или като желателна практика (*мендуб*) или като изискване (*уаджиб*) в зависимост от степента на неговата важност и необходимост.

Ислямските правни постановления трябва да отговарят на следните условия: 1) Те трябва да са съвместими с целите

на Ислямското право така че да не престъпват никой от неговите принципи или да не си противоречат с никой от неговите източници 2) Те трябва да бъдат разбираеми и в съответствие с логическите обосновки, които ако бъдат представени на разумни хора ще бъдат приети и 3) Те трябва да бъдат такива, че когато бъдат признати и възприети, да служат за насърчаване на целите на ислямското право. Накратко, човешките интереси, които трябва да бъдат запазени и върху които са базирани ислямските правни постановления ще бъдат в съответствие с подробното съдържание и общите цели на ислямското право и ще служат за изпълнението на тези цели.

Този основен принцип на ислямското законодателство е прилаган от мюсюлманските прависти, управници и съдии през вековете и е служил като основа за несметен брой приложения в редица области на живота. Едно такова прилагане е събирането на Корана по времето на управлението на Ебу Бекр, последвано от приемането на стандартното размножаване на копията на Корана за всички мюсюлмани в ислямските територии през управлението на Усман ибн Аффан.

Четвъртият принцип е заимстване от другите за общото благо. Не е известен правен принцип с точно тази формулировка, но съдържанието му е валидно според стандартите на Ислямското право и е прилагано на практика през ислямската история. Принципът е прилаган от Пратеника на Аллах, неговите сподвижници и правоверните халифи и е прилаган от мюсюлманите през вековете, особено във връзка с организационните въпроси и административните процедури. Мюсюлманите са заимствали от другите това, което е било от полза за тях и не е било в противоречие с религията им. Критерият за определяне на това, което е подходящо за подражание, е дали въпросното действие е в

съответствие с и служи на Исляма и дали то е от полза за мюсюлманската общност и нейните интереси. Такова заимстване е постоянно средство за подражание на Пратеника (САС), което намира подкрепа в Корана и в примера, даден от Пратеника на Аллах, неговите сподвижници и правоверните халифи. В демокрацията например ние имаме нужда от знанието и практическия опит, който демокрацията може да предложи в областта на формата, организацията и процедурите.

Що се отнася до съвещаването като инструмент за реформа, настоящото обсъждане на съвещаването отразява осъзнаването и отзивчивостта към нейната политическа и социална среда, като в същото време запазва своя собствен отчетлив фокус и цел. Съвещаването олицетворява реформаторски принцип дълбоко вкоренен в сърцата и умовете на мюсюлманите, с голям потенциал за възприемане и модификация. Как тогава ние може да преведем този реформаторски принцип в практически механизъм, с който мюсюлманската общност може да се придвижи напред и да активира градивния, прогресивен потенциал, който се намира в нейното задължение към посланието на Исляма? Необходима е култура на съвещаване.

Насърчаването на културата на съвещаване ще изисква повече статии, повече лекции и семинари както и повишаване на разбирането относно значението и важността на съвещаването, също така относно сериозните загуби и вреди, които понасяме в резултат на това, че го пренебрегваме. Инструктивният дискурс, необходим за разпространението на културата на съвещаване, ще трябва да бъде споделен чрез всички възможни канали, включително медиите, образованието, управлението, проповядването и издаването на ислямски правни решения. Съвещаването издига личността на едно ново ниво в управлението на

неговите дела, позволявайки му максимално да преследва своите лични и чужди интереси; да минимизира вредата, която причинява на себе си и на другите, да се пречиства и да развива интелекта си.

Групи и организации, участващи в такива информационни дейности, могат да насърчат културата на съвещаване сред мюсюлманите, като се ангажират с повишаване осведомеността и знанието по темата, образувайки членовете на такива групи в процеса и включвайки съвещания в техните групови действия.

Заклучение

Личности и групи ангажирани с консултативната практика, ще поведат пътя към стабилно управление и ще сформират основната опора и подкрепа на общността. Нека си припомним айета, който описва мюсюлманската общност като онези, които „и по делата се съвещават помежду си“.¹⁷ *Айет*, който бил низпослан на мюсюлманската общност, когато тя се състояла само от малък брой вярващи, които призовавали другите към вярата и които все още нямали нито държавност нито халифат. Духът на съвещаването трябва да проникне в цялата култура, в която живеем. С други думи, трябва да се превърне в преобладаващ начин на живот. Съвещаването ще успее и ще устои само в среда на свобода: свобода на съвестта, свобода на мисълта и свобода на словото.

17 Коран 42:38.

За автора

Ахмед ер-Райсуни има докторска степен в областта на ислямските науки от университета Мухаммед ал-Хамис в Рабат, Мароко. Работил е в министерството на правосъдието, редактор е на вестник „al-Tajdid“ и е член на Асоциацията на мюсюлманските учени в Мароко. Професор ер-Райсуни е автор на редица книги и статии на арабски в областта на ел-Мекасид (целесъобразност), някои от които са преведени и на други езици. Понастоящем преподава Усул ел-Фикх (Основи на фикх) и Мекасид еш-Шериа (целесъобразност на шериата) в катедрата по изкуства и социални науки към университета Мухаммед ел-Хамис, Мароко.

Поредицата книги на ИТТ в съкратен вариант е ценна колекция от ключови издания на института в съкратена форма, които са подготвени, за да дадат на читателите основна представа за съдържанието на оригиналните трудове.

Мюсюлманите до голяма степен не са наясно с важноста и стойността на кораничния принцип *еш-шура* (взаимно съветване) и значителната роля, която може да изпълнява за напредъка и реформата на мюсюлманското общество. В този труд, авторът се стреми да представи и изследва ключови значения и практики на *еш-шура*, да проследи историческото ѝ развитие и да открие начини чрез които този принцип да бъде въведен, институционализиран и приложен в мюсюлманските общества. Няма съмнение, че в целия мюсюлмански свят *еш-шура* е оставена настрана и причините за това са както исторически, така и политически. Според автора, въпреки, че има много трудове на тази тема, в действителност в най-добрия случай тя е била неефективно прилагана, а в най-лошия – нехайно игнорирана.

Вълната от масови протести срещу диктаторството, която в момента залива арабските страни, от една страна е доказателство за липсата на участие и консултативно управление, а от друга възможност за тях да възстановят своето почти изгубено наследство, което е толкова свързано със собствената им култура и Исляма. Навременният принос на ер-Райсуни разкрива мястото на *еш-Шура* в Священото писание, правния и исторически прецедент, както и начина на неговото възобновяване в съвременните мюсюлмански общества. Неговият фокус върху прагматичните въпроси и очертаните от него линии на сближаване между принципът *еш-Шура* и демокрацията, правят тази книга особено интересно четиво по темата.

Професор Мухаммед Хашим Камали, *Учредител, председател и главен изпълнителен директор, Международен институт за напреднали ислямски изследвания (IAIS), Малайзия*

„В началото бе съвещаването“. Така започва забележителната нова книга „*еш-Шура*“ на Ахмед ер-Райсуни, пламенен апел за съживяване и включване на принципа за съвещаване във всички сфери на живота. Неговото послание е че принципът е свят по произход и неговото прилагане датира още от създаването на човека. Следователно авторът разглежда принципа като присъщ на самия процес на сътворението, а не просто като доктринален въпрос. Освен това той не вижда пречка принципът да бъде усъвършенстван, като се заимства (и допълнително обогати) от съвременната демократична теория и практика. „Демокрацията,“ твърди той, „се нуждае от нас толкова колкото и ние се нуждаем от нея“. Книгата предлага цялостно и завладяващо разглеждане и преосмисляне на този главен ислямски принцип.

Д-р Абдулахаб ел-Аффенди, *Координатор, Програма Демокрация и Ислям, Център за изследване на демокрацията, Университета Уестминстър*